

УДК 378:33:303.446.2

ХАЧАТРЯН Єва Левонівна –
викладач кафедри іноземних мов та
перекладу, аспірант Харківського
національного економічного університету
імені Семена Кузнеця
e-mail: yevak3@gmail.com

РЕЗУЛЬТАТИ ПЛОТНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах соціально-економічних перетворень українського суспільства одним із пріоритетних завдань держави є підготовка компетентних фахівців з економіки, від професійної діяльності яких залежить економічне зростання країни та добробут її громадян. Основні завдання щодо модернізації вищої освіти, зокрема економічної, визначено законом України «Про вищу освіту» (2014) [2]; «Національною доктриною розвитку освіти» (2002) [5]; «Концепцією розвитку економічної освіти в Україні» (2004) [3]. Підвищення якості професійної освіти економістів, що актуалізує необхідність застосування компетентнісного підходу, передбачає підготовку до професійного спілкування в умовах міжнародного співробітництва.

Міжнародні контакти вимагають від фахівців з економіки професійного підходу до вирішення міжкультурних комунікативних завдань, а саме: уміння здійснювати ділову комунікацію (телефонні розмови, переписку тощо), вести ділові переговори, працювати в міжкультурній команді над спільними проектами, управляти конфліктною ситуацією в разі її виникнення (наприклад, через зіткнення національно-культурних стереотипів мислення і комунікативної поведінки). Тож, у майбутнього економіста виникає нагальна потреба оволодіти не тільки іноземними мовами, а й соціокультурними знаннями. Як свідчать дослідження науковців, серед найвагоміших зовнішніх соціальних факторів, що впливають на поведінку клієнтів або споживачів на макрорівні, є культура. Сьогодні глобальні компанії керують подіями в світі, підтримують і розширюють можливості для ведення свого бізнесу в світових масштабах. З метою підсилення глобальної позиції та підвищення ефективності своєї діяльності, найкрупніші компанії світу залучають до керівництва представників інших культур. Знання та вміння з міжкультурної грамотності визначають ефективність

економічної діяльності [1, с. 57–69].

Згідно з міжнародними дослідженнями, 73 % американських, 63 % англійських і 85 % японських фахівців з економіки вважають неефективне спілкування основною перешкодою на шляху до успішної продуктивної діяльності [4, с. 115]. Як свідчать дослідження західних науковців, індивідуальність, інтуїція, уява та навички спілкування є важливішими за раціональність, логіку й техніку аналізу [6].

Тож, вирішальний вплив на успішність міжнародної співпраці має рівень міжкультурної дискурсивної компетентності, що надасть змогу майбутнім фахівцям з економіки збагатити свій практичний досвід на користь організації, у якій вони працюють, зокрема, і держави загалом. Така компетентність забезпечить успішність професійної комунікації через сприйняття, розуміння, створення дискурсу відповідно до цілей професійної діяльності з урахуванням норм спілкування і специфіки міжкультурної ситуації.

Таким чином, формування міжкультурної дискурсивної компетентності у майбутніх фахівців з економіки є нагальним завданням вищої школи. Практична діяльність економістів свідчить про те, що несформованість міжкультурної компетентності гальмує особистісне зростання майбутнього фахівця, заважає переходу від академічної до реальної професійної діяльності в умовах глобальної економіки. Тому виявлення наявних проблем з формування міжкультурної дискурсивної компетентності як інтегративної якості особистості, що забезпечує готовність випускника ВНЗ до вирішення професійних завдань, набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здійснений науковий пошук виявив, що проблема формування міжкультурної дискурсивної компетентності у майбутніх фахівців з економіки розглядалася за такими напрямками:

– загальні питання міжкультурної комунікації (М. Бахтін, О. Бодальов,

П. Бурдє, Є. Верещагін, І. Денісова, С. Козлова, Т. Колбіна, В. Костомаров, Ю. Лабунець, П. Осипов, О. Садохін, С. Тер-Мінасова, N. Chomsky, R. Fischer, G. Hofstede, K. Jaspers, H. Lasswell, N. Luhmann, та інші);

– комунікативний дискурс (В. Борботько, В. Григор'єва, Ю. Косенко, О. Панфілов, В. Степанов, І. Уханова, Т. Мілевська, К. Седов, І. Шевченко, Т. Van Dijk, D. Carbaugh та інші);

– національні стилі комунікації і спілкування (М. Бердяєв, Т. Ларіна, В. Манакін, Е. Hall, G. Hofstede, W. Gudycunst, C. Kramsh, S. Schwartz, та інші);

– комунікативна культура та комунікативна компетентність (Г. Андрєєва, Є. Верещагін, В. Єршов, І. Ярошук, М. Canale, G. Fisher, E. Hall, E. Hirsch, D. Hymes, R. Rubin та інші).

Незважаючи на значну кількість праць, проблема формування міжкультурної дискурсивної компетентності у майбутніх фахівців з економіки ще не отримала достатнього висвітлення в педагогічній літературі. Зокрема, для вирішення зазначеної проблеми необхідно, насамперед, виявити рівень сформованості міжкультурної дискурсивної компетентності у майбутніх економістів.

Мета статті – аналіз пілотного експерименту, присвяченого виявленню педагогічних проблем щодо формування міжкультурної дискурсивної компетентності у майбутніх фахівців з економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У пілотному експерименті, метою якого було вдосконалення педагогічної технології формування міжкультурної дискурсивної компетентності майбутніх фахівців з економіки, взяли участь 62 викладача гуманітарних дисциплін Дніпровського національного університету імені О. Гончара і Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця.

Майже одностайно (94 %) викладачі вважають, що формування міжкультурної дискурсивної компетентності для майбутніх

фахівців є дуже важливим в умовах глобальної економіки. Рівень сформованості міжкультурної дискурсивної компетентності у студентів вони оцінили таким чином: середній – 81 % респондентів, низький – 16 %, високий – 3 %.

90 % викладачів вважають, що майбутньому фахівцю з економіки потрібна спеціальна підготовка до міжкультурної комунікації, і тільки 10 % заперечують це твердження або вагаються дати відповідь на запитання.

Визнаним є факт, що на успішність співпраці з представниками інших культур впливають професійно значущі якості майбутнього фахівця (оперативність / гнучкість мовленнєвої діяльності, комунікативна активність, міжкультурна толерантність на основі доцільних економічних відносин, адаптивність до іншомовного соціокультурного середовища, соціальна відповідальність). На рис. 1 представлено результати їх ранжування респондентами.

Формування міжкультурної дискурсивної компетентності у майбутніх фахівців з економіки, на думку викладачів, може бути вдосконалено через упровадження спеціальної дисципліни, наприклад, спецкурсу «Основи міжкультурної комунікації» (61 %); розроблення відповідних методичних та дидактичних матеріалів (39 %); внесення коректив до робочих програм підготовки (35 %). Серед власних варіантів відповідей викладачів було означено такі: надання вільного доступу до мережі Інтернет в аудиторіях з метою оперативного пошуку культурологічної інформації, посилення міждисциплінарних зв'язків гуманітарних і спеціальних дисциплін підготовки до міжнародної професійної діяльності; упровадження спеціальних дисциплін або спецкурсів з міжкультурної комунікації іноземною мовою.

Складники готовності до ефективної взаємодії в міжкультурному середовищі, якими, на думку респондентів, мають опанувати майбутні фахівці, наведено в таблиці 1.

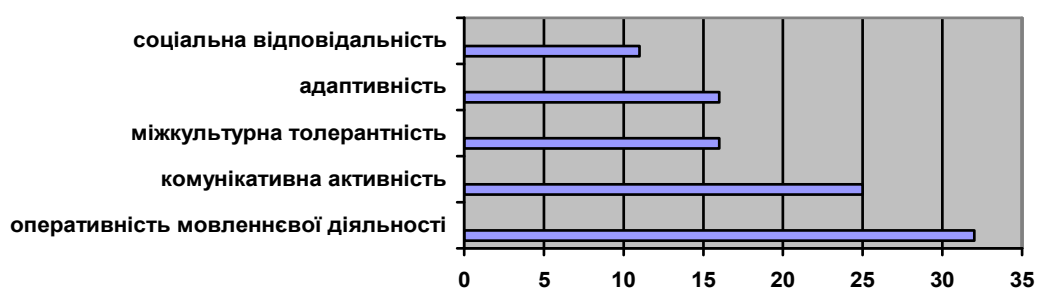

Рис. 1. Ранжування викладачами професійно значущих якостей майбутнього фахівця з економіки

Табл. 1. Складники готовності до ефективної взаємодії в міжкультурному середовищі

Складники готовності	Зміст складників	Кількість респондентів (%)
Знання	<ul style="list-style-type: none"> – іноземна мова, зокрема ділового та професійного спрямування – історія та культура різних країн (норми, звичаї, традиції, особливості ділового етикету) – професійна спрямованість 	77
Уміння й навички	<ul style="list-style-type: none"> – гнучкість мовленнєвої діяльності – активне слухання – аналіз контексту міжкультурного спілкування – адаптація до особливостей іншої культури – самоосвіта – розуміння власного етноцентризму й прагнення до його подолання 	65
Особистісні якості	<ul style="list-style-type: none"> – толерантність – соціальна відповідальність – психологічна підготовленість до комунікації з іншомовною аудиторією – уважність – комунікабельність – емпатійність – етика професійної комунікації – відкритість до міжкультурного навчання 	39

90 % респондентів переконані, що суб'єкт-суб'єктні відносини між викладачем і студентами сприяють формуванню міжкультурної дискурсивної компетентності. Разом з тим 58 % опитаних вважають, що для ефективної підготовки студентів до міжкультурної комунікації їм не вистачає навчальних / дидактичних матеріалів. Серед ефективних методів для формування міжкультурної дискурсивної компетентності респонденти виокремлюють комунікативно орієнтовані (тренінги, рольові ігри, дискусії, дебати, клуби спілкування іноземними мовами), дослідницькі (проектна діяльність, презентації тощо).

У пілотному опитуванні серед студентів взяло участь 122 особи ДНУ ім. О. Гончара і ХНЕУ ім. С. Кузнеця, які навчаються на денній формі на II та III курсах спеціальностей «Міжнародні відносини», «Міжнародна економіка», «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», «Облік і аудит», «Фінанси та кредит», «Банківська справа», «Економіка підприємства».

З твердженням про те, що досконале володіння іноземною мовою дозволяє здійснювати ефективну професійну взаємодію з представниками інших культур, студенти погодилися майже одноставно (98 %). Проте, на думку студентів, переважна більшість з них (62 %) ще не готові здійснювати професійну взаємодію з представниками інших культур. Поміж тим, слід зазначити, що найбільша кількість студентів, які визнають власну готовність до

професійної міжкультурної взаємодії, навчається за спеціальностями «Міжнародні відносини» (61 %), «Міжнародна економіка» (38 %), «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» (22 %). На нашу думку, упевненість студентів у власній міжкультурній компетентності пов'язано з тим, що на перелічених спеціальностях, у порівнянні з іншими спеціальностями, більшу кількість годин відведено на вивчення гуманітарних дисциплін. Так, наприклад, іноземну мову на III курсі за спеціальністю «Міжнародна економіка» студенти ХНЕУ ім. С. Кузнеця вивчають протягом 164 години на рік. Кількість годин, відведених на вивчення іноземної мови за спеціальністю «Фінанси та кредит», становить лише 64 години.

Щодо обізнаності стосовно особливостей інших бізнес-культур і вміння їх аналізувати 51 % і 65 % студентів відповідно надали заперечливі відповіді.

На запитання «Чи потрібна майбутньому фахівцю з економіки спеціальна підготовка до міжкультурної комунікації?» респонденти стовідсотково відповіли позитивно. Проте надати визначення поняттю «міжкультурна комунікація» спромоглися лише 38 % опитаних. Мають уявлення про поняття «дискурс» взагалі лише 30 % студентів. Указаний факт не завадив респондентам оцінити власний рівень міжкультурної дискурсивної компетентності переважно як «середній» (69 %). Самооцінювання студентами рівня міжкультурної

дискурсивної компетентності (%) наведено на рис 2.

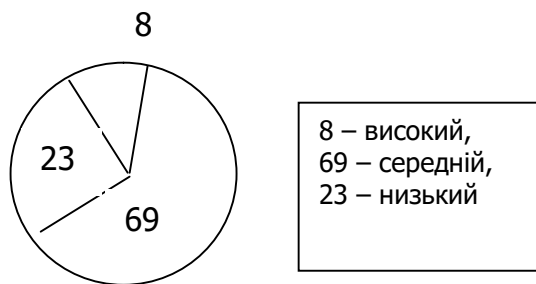

Рис. 2. Самооцінювання студентами рівня готовності до МКК

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, результати проведеного дослідження виявили педагогічні проблеми, з якими стикаються викладачі гуманітарних дисциплін під час підготовки майбутніх фахівців з економіки до професійної діяльності, а також наявний рівень готовності студентів до міжкультурної комунікації. Результати проведеного дослідження є цінним орієнтиром для проектування педагогічної системи і педагогічної технології формування міжкультурної дискурсивної компетентності у майбутніх фахівців з економіки, що вбачаємо перспективою для подальших розвідок у цьому напрямі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алёшина И. В. Поведение потребителей: учебн. / И. В. Алёшина. – М.: Экономистъ, 2006. – 525 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 63.
3. Концепція розвитку економічної освіти в

Україні // Освіта України. – 2004. – № 6. – С. 4–5.

4. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; [пер. с англ.]. – М.: Дело, 2004. – 490 с.

5. Національна доктрина розвитку освіти від 22.04.2002 р. // Освіта України. – 2002. – № 33 (329).

6. Coats A. W. Economists in International Agencies. An Exploratory Study. – New York: Praeger, 1986.

REFERENCES

1. Alioshina, I. V. (2006). *Povedeniie potrebiteliei*. [Behaviour of Consumers]. Moscow: Economist.
2. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 p. № 1556-VII (2014) [Law of Ukraine «About High Education» vid 01.07.2014 p. № 1556-VII]. Kyiv: Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, № 63.
3. *Kontseptsiiia rozvytku ekonomichnoi osvity v Ukraini* (2004). [Development Concept of Economic Education in Ukraine]. Kyiv: Osvita Ukrainy, № 6.
4. Mescon, M, Albert M., Hedouri F. (2004). *Osnovy menedzhmenta*. [Basis of Management]. – Moscow: Delo.
5. Natsionalna doktryna rozvytku osvity vid 22.04.2002 r. (2002) [National Doctrine of Education Development]. Kyiv: Osvita Ukrainy, № 33 (329).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ХАЧАТРЯН Єва Левонівна – аспірант, викладач кафедри іноземних мов та перекладу Харківського національного економічного університету.

Наукові інтереси: формування міжкультурної дискурсивної компетентності майбутніх фахівців з економіки.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KNACHATRIAN Yeva Levonivna – post-graduate student, teacher of the Department of Foreign Languages and Translation, S. Kuznets Kharkiv National University of Economics.

Circle of scientific interests: formation of cross-cultural discourse competence of future specialists in economics.

Дата надходження рукопису 24. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор О. М. Ткаченко.